

Никола Радић¹

КЛИМАТСКО РЕЈОНИРАЊЕ У РАДОВИМА ТОМИСЛАВА РАКИЋЕВИЋА

Професор Томислав Ракићевић је посветио велики број радова климатском рејонирању. Под *климатским рејонирањем* подразумева се одређено подручје са специфичним климатом, по коме се оно битно разликује од других суседних територија. На територији Србије издвајају се три климатске области: континентална, умерено-континентална и измењено средоземна.

1. **Област континенталне климе** захвата територију Војводине без Срема, долину Велике Мораве и Тимочку Крајину, тј. делове Србије у којима је годишња амплитуда температура $\leq 23,0^{\circ}\text{C}$ а у летњој половини године излучи се преко 50% укупне годишње суме падавина.
2. **Област умерено-континенталне климе** обухвата највећи део уже Србије и Срем. То су области са годишњом амплитудом температура испод 23°C .
3. **Област измењено-средоземне климе** заступљена је само у ниској Метохији, делу Косова и Србије који су најблизи јадранском мору. Ова област се одликује обиљем падавина, и то углавном у зимској половини године.

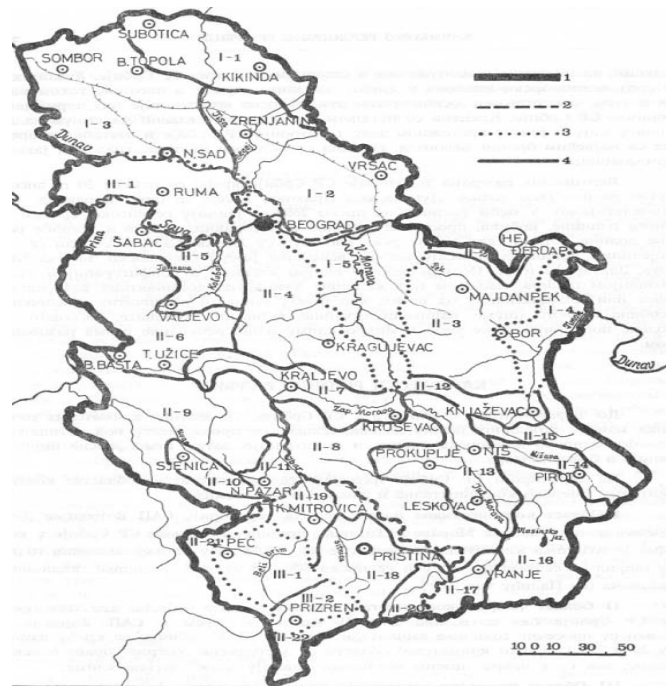
У Србији је издвијено 29 климатских рејона:

1. Н Банат	11. Подрињски реон	21. Власински рејон
2. Ј и ЈИ Банат	12. Западно-моравски рејон	22. Врањски рејон
3. Бачка	13. Копаонички рејон	23. Косовски рејон
4. Срем	14. Старорашки рејон	24. Метохијски рејон
5. Крајински рејон	15. Пештерско-сјенички рејон	25. Призренски рејон
6. Подунавски-великоморавски	16. Новопазарски рејон	26. Дреничко-митровачки рејон
7. Ђердапски рејон	17. Сокобањско-кјнажевачки	27. Гњилански рејон
8. Карапацки рејон	18. Нишко-лесковачки рејон	28. Проклетијски рејон
9. Шумадијски рејон	19. Понишавски рејон	29. Чарпланински рејон
10. Колубарско-мачвански	20. Старопланински рејон	

Од 29 климатских рејона у Србији, пет се налази у континенталној климатској области, 22 у умерениј климатској области и два (метохијски и призренски) су у области измењено-медитеранској области. Према Кепеновој класификацији климата највећи део територије Србије припада Ц климату, док највиши планински делови Србије припадају Д климату.

¹ Радић Никола, дипломирани географ, Београд.

Карта 1. – Климатски рејони Србије (по Т. Ракићевићу, 1983.)

Распоред падавина у Србији

У зависности од удаљености од мора, рељефа (п.в. и експозиције), циркулационих процеса у атмосфери и честине проласка циклона, територија Србије добија различиту количину падавина. Професор Душан Дукић је упоређивањима плувиометријских градијената дошао до закључка да места на истим надморским висинама и приближно истим упоредницима примају годишње за 1,11 mm падавина мање на сваком км растојања при кретању од запада ка истоку. Најмању количину падавина у Србији добија Бела Паланка –525 mm. Количина Падавина у Белој Паланци последица је њеног источног положаја у Србији, као и "кишне сенке" између Суве планине и Сврљишких планина. Друго подручје сиромашно падавинама је Косово са Дреницом, са најсушнијим местом – Девет Југовића. Трећа велика област сиромашна падавинама је Бачка и северни Банат. Најмању количину падавина добија Палић. Четврта велика област која прима мање од 600 mm талога годишње је област изворишног дела Јужне Мораве тј. Врањска и гњиланска котлина. У западној и југозападној Србији се у току године излучи око 1000 mm падавина,у северним и источним деловима

количина падавина се креће између 600 и 800 mm, са изузетима планинских венаца или групе планина. У источној и југоисточној Србији се издвајају три подручја са годишњом количином падавина између 800 и 1000 mm: 1) подручје Старе планине; 2) подручје Хомољских и Кучајских планина; 3) подручје Суве планине, Власине и Бесне Кобиле. На 98 од 122 кишомерне станице у Србији влада континентални плувиометријски режим са подунавском варијантом. То су метеоролошке станице у Војводини, у западној, северној и источној Србији, Поморављу и Косову. На преостале 24 станице влада измењени медитерански режим.

Регионални распоред суше у Србији

“Суша се може дефинисати као недостатак влаге у земљишту за нормалан раст и развој биљака. Јавља се у виду вишедневног периода са сувим и обично топлим временом, односно периода без падавина и најчешће са високим температурама ваздуха. Овакви временски услови доводе до брзог губљења влаге из земљишта (испаривањем и транспирацијом) и стварањем веома неповољних услова за нормалан развој биљног света, па биљке вену или се потпуно суше а пољопривредни приноси редовно подбаце” Али, треба разликовати сушу од сувих (аридних) климата и сушних сезона. Јер суша је елементарна непогода, различитог времена појављивања, интензитета и дужине трајања. Дobar показатељ суше у Србији јесте годишња сума падавина. Суша се јавља ако је годишња сума падавина испод 500 mm. Суша највише угрожава крајеве чија је годишња сума падавина ограничена изохијетом од 600 mm, а то су:

1. Нишко-лесковачка котлина са Понишављем
2. северни Банат и североисточна Бачка
3. равна Косова поља са Дреницом
4. изворишни део јужне Мораве, тј. Врањска и Гњиланска котлина

Лангеов кишни фактор представља однос између годишње суме падавина и средње годишње количине падавина. По овом фактору највећи део Србије има семиаридну климу. Читава Војводина, Велико и јужно Поморавље, ниска Шумадија, Мачва и Косово се одликују семиаридном климом. Источна и западна Србија имају семиаридну климу, а само највиши планински делови припадају влажном, хумидном климату.

Апсолутне максималне дужине сушних периода у Србији износе од 46 до 61 дан. На основу параметара који одређују дужину трајања, честину и интензитет суше у Србији могу да се издвоје четири области:

1. *сушне области су*: Нишко-лесковачка котлина са Добричком, Белопаланчком и Алексиначком, затим Врањска и Гњиланска котлина, Косово, Метохија, северни Банат, североисточна Бачка и Неготинска крајина.
2. *умерено сушне области су*: Срем, западна и јужна Бачка, јужни Банат, Мачва, Подунавље, долине Велике и Западне Мораве и већи део Шумадије.

3. умерено влажне области су: Подриње, Ваљевска Подгорина, планински предели до 1000 м н. в. у западној и југозападној Србији и Крпатско-балкански планински венац у источној Србији.
4. влажне области су: виске планине-Проклетије, Копаоник, подручје Вла-сине и Стерог Влаха, Шар планина као и планине у западној Србији.

Клима као туристичка вредност Србије

Временске прилике и климатски услови у појединим местима по-вољно утичу и поспешују развој туризма, док у другим га ограничавају или у потпуности онемогућавају. Клима неког места или подручија има већу туристичку вредност ако се одликује малим бројем дана са падави-нама и јаким ветром, дугим трајањем Сунчевог сјаја, незнатним бројем дана са омориним или изразито ниским температурама ваздуха.

Територија Србије је веома мала по површини, али у климатском погле-ду веома разноврсна и сложена. Али и поред тога, главна карактеристика и највећа туристичка вредност Србије јесте претежно ведро и сунчано време без јаких, олујних ветрова и ретких непогода, са релативно малим бројем кишних дана и малом количином падавина. Према дефиницији климатског рејонирања, климатско-туристички рејони у Србији представљају поједине делове са карак-теристичним климатом, тј. одређеним климатским условима и ресурсима који су значајни за развој туризма. Туристичка валоризација Србије према климат-ским условима извршена је на основу четири климатска елемента: температура ваздуха, трајање сунчевог сјаја, количина падавина и снежни покривач. На те-риторији Србије до диференцијације климата долази под утицајем рељефа. Ту су издвојена четири климатска типа:

1. низијски климат
2. клима малих висина (200-500 m)
3. субалпски или климат средњих висина (500-1200 m)
4. алпски или климат већих висина (преко 1200 m)

Низијски климат или климат низија и равница заступљен је у Вој-водини, Мачви, Посавини, Поморављу и Тимочкој крајини. Има каракте-ристике континенталног климата-топло лето, хладну зиму и малу количи-ну падавина. Овај климат погодује развоју летњег туризма, поготову што у овим пределима протичу наше највеће реке.

Клима малих висина (200-500 m) уствари је типичан *жупски кли-мат*, са најблажим зимама и са најмањим бројем дана под снегом. У овом рејону се налази 30 до 38 бањских туристичких места у Србији што додат-но поспешује развој туризма.

Клима средњих висина–субалпски климат карактерише се све-жим летом и релативно хладним зимама, са снежним покривачем у траја-

њу 50-80 дана у години. Овај климат пружа могућности за одмор, рекреацију и спорт и у летњој и зимској сезони. Многе наше планине (Тара, Златибор, Гоч, Рудник, Јастребац, Дивчибаре) са овим климатом афирмисале су се као значајни туристички и здравствено-лечилишни центри (Златибор за асматицаре и за оболеле од Базедовљеве болести).

Алпски или климат већих висина – (преко 1200 m) одликује се кратким и свежим летима и дугим оштрим зимама са дебелим снежним покривачем. Ове средње летње температуре не прелазе 12°C, а негативне температуре се јављају и у марту. Могу се афирмисати у значајне туристичке центре.

Климатске карактеристике Источне Србије

Источна Србија захвата површину од 15.633 km² и чини је простор између Дунава на северу, Нишаве на југу, државне границе према Бугарској на истоку и токова Јужне и Велике Мораве на западу. Ово је најконтиненталнији део наше земље како због удаљености од Јадранског мора и Атланског океана, тако и због његове отворености утицају континенталних ваздушних маса, које из источне и северне Европе преко Влшке низује продиру у Тимочки басен и преко Панонске низије у Поморавље.

Температура ваздуха - подаци о температурама ваздуха добијене су са 11 метеоролошких станица у периоду 1931-1960. Најхладнији месец на територији источне Србије јесте јануар, а најтоплији јули (сем у Текији где је август). Зиме су најхладније у Неготинској крајини, а најблаже у Нишу и Књажевцу.

Неготинска крајина има најтоплије лето у источној Србији, а за њом долазе Поморавље и Понишавље. Најсвежија лета су у Жагубици, Текији и Сокобањи због веће надморске висине и близине пространих водених површина. Због најтоплијих лета и најхладнијих зима највећу годишњу амплитуду има Неготин што значи да је Неготинска крајина најконтиненталнији део источне Србије.

У источној Србији први мразеви се појављују крајем септембра а позни почетком маја, што у многоме скраћује вегетациони период. Највећи број дана са мразом има Тимочка крајина, а најмањи Понишавље.

Влажност ваздуха и облачност - најбољи показатељ влажности ваздуха је његова релативна влажност. Релативна влажност ваздуха показује степен zasiћености ваздуха воденом паром. Ниш има најмању релативну влажност ваздуха (70%). Највећа просечна релативна влажност у Текији (78%) последица је нешто ниже средње годишње температуре ваздуха, близине Дунава и пошумљености терена у подручју Ђердапа.

Облачност утиче на трајање Сунчаног сјаја, односно количину примљене топлоте, колебање температуре у току дана и године, количину падавина итд. Источна Србија спада у делове наше земље који имају најмању облачност. На

свим станицама у источној Србији најмања облачност је у августу. Највећа облачност у Тимочној крајини је у новембру, а у Поморављу и Понишавље у јануару. На свим метеоролошким станицама овог краја највећи број ведрих дана је у августу сем у Пироту где је највећи број ведрих дана у јулу.

Падавине - Нишка котлина добија најмању количину падавина-мање од 600 мм годишње. Највиши делови Хомоља, Бељанице и Старе планине добијају преко 1000 мм падавина годишње. Бела Паланка са годишњом сумом падавина од 525 mm је најсувље место у источној Србији док кишомерна станица Дојкинци добија највећу количину падавина - 987 мм. На кишомерним станицама у источној Србији јављају се по два максимума и два минимума падавина. П. Вујевић овакав тип континенталног плувиометриског режима са два максимума и два минимума од којих је изразитији онај на почетку лета издвојио је као посебну подунавску варијанту. На територији источне Србије заступљен је прелазни тип плувиметријског режима који у себи садржи одлике и континенталног и медитеранског типа кишног режима. Снег је овде редовна зимска појава. Снежни покривач најкраће се задржава у долини Јужне Мораве (до 30 дана у години). У планинским деловима снег се задржава 80 до 100 дана у години, највиши врхови Старе планине, 150 до 180 дана у години су под снегом. Први снег се појављује око 15-ог новембра, а последњи дани са снегом су око 1.маја.

Ветрови - утичу на температуру ваздуха, његову влажност, испаравања и количину падавина. Најчешћи ветрови у источној Србији су кошавски ветрови северозападног и западног правца. Правац ових ветрова углавном одређује рељеф, тј. правац пружања планинских венаца и речних долина.

Литература

- Ракићевић Т. (1980): *Климатско рејонирање СР Србије*. Зборник радова Географског института ПМФ, св. 27, стр. 29-42, Београд.
- Ракићевић Т. (1989): *Основне законитости у географском распореду падавина на територији СР Србије*. Зборник радова Географског института ПМФ, св. 26, стр. 5-18, Београд.
- Ракићевић Т. (1976): *Климатске карактеристике Источне Србије*. Зборник радова Географског института "Јован Цвијић", књ. 28, стр.41-67, Београд.
- Ракићевић Т. (1986): *Клима као туристичка вредност Србије*. Зборник радова института за географију ПМФ, св. 33, стр. 59-69, Београд.
- Ракићевић Т. (1988): *Регионални распоред суше у СР Србији*. Гласник Српског географског друштва, св. 68, бр. 1, стр. 9-18, Београд.